

מצפיקים גיגה

פנינים, האדות, ולקחי מוסר על פרשת השבוע

מאת בעמח"ס
"באר צבי"

פרשת ויקהל

שביתת השבת

ויקהל משה וגו' אשר צוה ה' לעשות אתם... וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לה' (לה, א-ב)

בפרשה זו עולים כמה תמיהות עליהן עמדו המפרשים:

א, מדוע הקדים משה את צווי השבת לצווי המשכן?

ב, מדוע חזר על ציווי השבת אחר שכבר צוה עליו כמה פעמים?

ג, מה הם משמעות תוספת המילים "לעשות אותם"?

עונה על כך האור החיים' הקדוש: ישראל חטאו בעבודה זרה (במעשה העגל), "והעובד עבודה זרה כאילו כפר בכל התורה כולה" (הוריות ח).

נמצא שלפני שיהיו ישראל ראויין וזכאים להשראת השכינה, עליהם לתקן את אשר פגמו בכל התרי"ג מצוות, ודבר זה רחוק מגדר ההשגה, על כן הקדים לצוות אותם שוב להיזהר במצוות השבת, שהיא שקולה כנגד כל התורה (שמו"ר כה, יב).

וכן אמרו חז"ל (שבת קיח): "כל השומר שבת כהלכתו אפילו עבד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו". הרי שעל ידי קיום מצוות השבת יהיה להם תיקון על חטאם, וזהו 'לעשות אותם', 'עשייה' היא מלשון 'תיקון'.

אלא שעדיין יש להבין את פשר התיקון של מצוות שבת על החטא החמור של עבודה זרה.

מוכרת לכולנו תופעת ה"שביתות", אשר איגודי העובדים למיניהם משתמשים בכלי זה בכדי להפגין את כוחם ולקדם את מטרותיהם.

השביתה האמיתית של שבת קודש, "וביום השביעי שבת וינפש", הרי היא בעצם 'ההפגנה הגדולה בעולם' - לעולם בכלל וליהודי בפרט, המכריזה לעין כל, כי הקב"ה הוא עשה עושה ויעשה לכל המעשים - הוא בעל הבית, ולא האדם.

האדם קיבל רשות לפעול בעולמו של הקב"ה בששת ימי השבוע באמצעות כל אותם ל"ט מלאכות, וזה נותן לו 'תחושת מלכות' ביצירתו ובעבודתו, באה השבת ועושה סדר בעולם, האדם מחזיר את מפתחות העשייה אל הקב"ה, ומצהיר בעצם שביתתו שהקב"ה הוא השולט ואילו האדם הוא הנשלט.

עצם השביתה ממלאכה בש"ק היא הפגנה לא רק כלפי העולם, אלא בעיקר לאדם עצמו! כי על ידי כך הוא מחדיר לעצמו את ההכרה במלכות שמים, "ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי ענג".

אשר על כן, כשאנו מכבדים את השבת אנו בעצם מכבדים בכך את הקב"ה, וכשאנו מקבלים את השבת אנו מקבלים פני שכינה בכך שאנו מכריזים לעצמנו שאנו מוכנים לקבל לתוכנו את השכינה הקדושה.

מעתה מובן מדוע השבת מכפרת על עבודה זרה, מפני שכל כולה של שמירת שבת היא הצהרה "ה' הוא המלך! ואין עוד מלבדו"! הלא אין לך סתירה לחטא העגל כמו שמירת שבת, וכך היא הקמת המשכן על ידי תרומות כל עם ישראל, המשתוקק ונכסף לתקן ולבקש את השראת השכינה בעם ישראל ובכך לכפר על עוון העגל.

נדיבות לב

קחו מאתכם תרומה לה' כל נדיב לבו יביאה את תרומת ה' זהב וכסף ונחשת (לה, ה)

יש לדקדק מהו שהדגיש הכתוב 'קחו מאתכם', והרי אם יתן ממה שאינו שלו, פשוט שאינו יוצא ידי המצוה הואיל וזהו 'מצוה הבאה בעבירה'.

וביאר בזה הגאון הגדול רבי נתן גשטטנר זצ"ל, דהנה יש לעיין מהו שכתב רש"י בפירושו על התיבות 'כל נדיב לבו' - 'על שם שלבו נדבו קרוי נדיב לב'. והרי לכאורה אדרבה, הנדיבות באה מן המוח שהחליט לתרום ולא מן הלב.

אלא, שבאמת מצד השכל וההגיון האדם אמור לשמור על ממונו לעצמו ולא לנודבו למי שלא עמל עליו, ורק הרגשת הנדיבות שבאה מן הלב מאפשרת לאדם לתרום, ולפיכך הנותן נקרא 'נדיב לב', שהנדיבות היא מן הלב.

והנה נתבאר שכל עיקר המצוה של תרומת המשכן היתה על הנדיבות והתשוקה להשראת השכינה, נמצא שאם יביא האדם תרומה שאיננה משלו, הרי שלא קיים כלל את עיקר המצוה של 'נדיבות הלב', שהרי גילה בזה שאין לו רצון ליתן משלו כלום, ואם כן אין זה רק חסרון של 'מצוה הבאה בעבירה', אלא שאין כאן מעשה מצוה כלל, כי כל מהות המצוה היא רק התנדבות הלב, וזהו מה שפירש רש"י על 'כל נדיב לבו', להשמיענו שזהו כל עיקר המצוה.

ומעתה יש לפרש שזהו גם ההדגשה בכתוב 'קחו מאתכם', כי כל עוד שאינו מן האדם עצמו אין כאן מצוה כלל.

"צורך מקומי"...

וְאֲבִנִי שֶׁהֵם וְאֲבִנִי מִלֹּאִים לְאֶפֶוד וְלַחֹשֶׁן (לה, ט)

הטעם שאבנים אלו נקראו "אבני מילואים", מפרש רש"י לעיל (כה, ז) בזה הלשון: "על שם שעושים להם בזה מושב כמין גומא, ונותנים האבן שם למלאות הגומא, קרויים אבני מילואים, ומקום המושב קרוי משבצות".

ויש להתבונן, הלא מדובר באבנים שערכם יקר ועצום, והיאך יתכן ששמן - המורה על מהותם - יקבע רק מפני שהם משמשים מילוי לגומא? וכי יש לך פחיתות ערך גדולה מזו לקרוא לאבן יקרה על שם הגומא שהיא ממלאת?!

ביאר בזה הגאון הגדול רבי שמואל בירנבוים זצ"ל ראש ישיבת מיר ארה"ב, כי באמת גם הדבר שיש לו ערך גדול, אם אינו מצוי במקומו הראוי לו - מאבד הוא את חשיבותו.

וזאת מלמדת אותנו התורה, כי עיקר חשיבות האבנים היתה ניכרת כאשר היו קבועים ומשובצים במקומם הנכון, ולפיכך נקראו "אבני מילואים" - שייעודם ותכליתם היה בכך שממלאים את מקום מושבם במשבצות האפוד והחושן.

[וכעין זה ביאר רבינו המהר"ל בספרו 'גור אריה', שהטעם שנקראו אבני מילואים הוא לפי שהאבן משלים את התכשיט, כי האדם עושה טבעת וקובע בו אבן להשלים צורתו, כי על ידו יושלם התכשיט. והוסיף בדבריו שלכך נאמר 'ומלאת בו' (כה, יז) שהפירוש בזה להשלים את התכשיט, והביא שכן תרגם האונקלוס "אבני אשלמותא", ורק בחושן שהיה משמש לתכשיט שייך לומר ענין זה].

'מלפני משה'...

וַיֵּצְאוּ כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה (לה, ט)

הקשה האור החיים' הק', מדוע הוצרכה התורה לציין שיצאו "מלפני משה", והלא כבר מאליו ידוע הדבר מהכתוב 'ויקהל משה', הרי שכעת יצאו מלפניו. [וראה מה שביאר ע"פ דרכו].

על דרך המוסר, ידוע ביאורו של הסבא מקלם זצ"ל, שהכתוב בא להשמיענו, שאמנם מעלה גדולה היא ללמוד מפי משה, אולם מעלתם היותר גדולה היתה כאשר גם לאחר שיצאו ממנו - היה ניכר עליהם שיצאו "מלפני משה". כלומר, בכל פניה שפנו - היתה הנהגתם כמי שעדיין עומדים לפניו.

ודברים אלו היה מרגלא בפומיהו דהגה"צ רבי אליהו לופיאן זצ"ל ('לב אליהו'), והגאון רבי יעקב ניימן זצ"ל ראש ישיבת 'אור ישראל' ('דרכי מוסר'), בפני תלמידיהם לקראת היציאה ל'בין הזמנים', שיראו להתנהג גם בעזבם את כתלי הישיבה באופן שיהא ניכר עליהם כי בני ישיבה המה...

לחשוד עצמו ב'נגיעה'

וְהַנְּשֹׂאִים הַבִּיאוּ אֶת אֲבִנֵי הַשֹּׁהַם וְאֶת אֲבִנֵי הַמִּלֹּאִים (לה, כז)

כתב רש"י: "אמר רבי נתן, מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכת המזבח בתחילה, ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחילה, אלא כך אמרו הנשיאים: יתנדבו עבור מה שמתנדבין, ומה שמחסרין אנו משלימין אותו, כיון שהשלימו עבור את הכל, שנאמר (לו, ז) 'והמלאכה היתה דים', אמרו נשיאים מה עלינו לעשות, הביאו את אבני השם וגו', לכך התנדבו בחנוכת המזבח תחילה, ולפי שנתעצלו מתחילה - נחסרה אות משמם, 'והנשאים' כתיב". (במד"ד יב, טז).

כבר עמדו רבים בשאלה, מה פגם היה בהנהגת הנשיאים שסברו להשלים כל מה שיחסר, בעוד שלכאורה הביעו רצון ונדיבות לב מאין כמוה, שהרי נכונים היו לחתום על 'שטר פתוח' ללא הגבלה שימלאוהו ככל שיידרש, והיכן רואים בכך חז"ל ענין של 'עצלנות'? [יעוין 'דעת זקנים', 'שפתי חכמים', ועוד].

ומשמיה דמרח' הגרי"ז זצוק"ל מוטו לבאר בזה, שלגבי מצוות של בין אדם למקום אסור לחשוב חשבונות, אלא יש לעשותם מיד! וכמו שניתן ללמוד גם ממעשהו של נחשון בן עמינדב שקפץ תחילה לים ולא חישב כל מחשבות, ולפיכך כנגד זריזותו לעשות מיד - קיבל שכרו ב'מדה כנגד מדה' שיקריב הראשון את קרבנו בימי חנוכת המזבח.

ויש להוסיף את הגדרתו הקולעת של מרח' הגאון רבי ראובן גרוזובסקי זצוק"ל, (ריש מתיבתא ד'תורה ודעת' וראש ישיבת 'בית מדרש עליון' דארה"ב), שאמנם אם הנידון הוא משום צורך הבנין - אכן היה מקום אף לשבח את הנהגתם זו של הנשיאים, אולם מאחר ועיקר תפקידו ומשימתו של האדם הוא לתקן את עצמו, [שכן להשלים את החסר במשכן - את זאת יכול לעשות הקב"ה בעצמו], לפיכך ככל שהדבר נוגע לתיקון העצמי - העיקר הוא הזריזות, כמאמר רבותינו ז"ל "מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה".

וביאור מוסרי נפלא אמר בזה הגה"צ רבי יעקב גלינסקי זצ"ל, שהן אמנם לא היתה בנשיאים עצלות בפועל, אולם הטענה עליהם היא, שמכל מקום היה עליהם לחשוד את עצמם בנגיעת העצלות!

וכפי שידוע על גדולי ישראל שחשדו עצמם תמיד ובדקו אם אינם לקויים בשמץ ממידת העצלות.

כך מסופר על מרח' הגאון רבי ישראל מסלאנט זי"ע, שכאשר התאספו בביתו עסקנים לדון בביטול גזירת השלטון לחייב את המלמדים לעבור בחינות בשפה הרוסית, ושקלו האם כדאי לארגן משלחת לפטרבורג, קם רבי ישראל וקבע "נוסעים לפטרבורג". ורק לאחר שהגיעו למקום ביקש לשמוע את הצדדים השונים לפעולת השתדלות.

לתמיהת העסקנים שכבר דנו על כך בקובנא, ענה רבי ישראל: "בקובנא היו לנו נגיעות", שכן פטרבורג רחוקה, והקור השורר בה נורא, לפיכך בראש ובראשונה היה עלינו לעקור את ה'נגיעה' ולהגיע לפטרבורג, וכאן נוכל לדון רק לגופו של ענין. וכך השריש רבי ישראל זי"ע, שכל אדם הוא דיין לעצמו, ואין שוחד כנגיעה האישית!

לעילוי נשמת

ר' גוטל גרצובסקי ב"ר שלמה ז"ל, נלב"ע כ"ו אדר"ב תשל"ג תנצב"ה
הונצח ע"י בנו ר' זאב גורן יחי' לאו"ט בני ברק